

Neupitna karizma

U Zagrebu je nakon duge i teške bolesti umro Fabijan Šovagović, jedan od najznačajnijih dramskih umjetnika suvremenoga hrvatskog kazališta / Generacije gledatelja pamtiće ga po impresivnim interpretacijama u mnogobrojnim filmovima i kazališnim predstavama

ZAGREB, 1. siječnja – Velikan hrvatskog glumišta Fabijan Šovagović umro je ponedjeljak ujutro, u Zagrebu, nakon duge i teške bolesti.

Ulogama koje je interpretirao u kazalištu, na filmu i televiziji svrsto se u red najznačajnijih umjetnika suvremene hrvatske kazališne i filmske umjetnosti.

Fabijan Šovagović rođen je 4. siječnja 1932. u Ladićevima kraj Valpova, a odjeci njegova slavonska djetinjstva zauvijek su se upisala u njegove umjetničke putove. Akademiju za kazališnu umjetnost završio je u Zagrebu godine 1959. Bio je član Zagrebačkog dramskog kazališta do godine 1966., zatim zagrebačkoga Hrvatskog narodnog kazališta sve do prelaska u slobodne umjetnike, nakon čega je nastupao na pozornicama brojnih hrvatskih kazališta.

Generacije gledatelja pamte ga po ulogama Estragona u Beckettovu »U očekivanju Godota«, Stavrogina u »Demonima« Fjodor Mihajlovića Dostoevskog, Tartuffa u istoimenoj Molireovoj komediji, Lenbacha u Krležinoj drami »U agoniji«, Nepoznatog u Krležinom »Kristoferu Kolumbu«, Skupa, Dunda Maroja i Negromanta u komedijama Marina Držića, Edgara u Strindbergovom »Mrtvačkom plesu«, Klaudija u Shakespeareovu »Hamletu« i Julija Cezara u Shakespeareovu tragediju, Lenjina u Stoppardovim »Travestijama«, Bartola Finka u Matkovićevu »Ranjenoj ptici«, Šime u vlastitoj drami »Sokol ga nije volio...« Monodramu »Đuka Begović«, što je nastala po predlošku Ivana Kozarca, izveo je više od 500 puta i u onim mjestima gdje kazališta rijetko ili uopće ne dolaze.

Od prvog filmskog nastupa, godine 1957., u Hanžekovićevu filmu »Svoga tela gospodar« Šovagović je odigrao mnogo velikih uloga. Tanhoferov »H-8«, Mimićin »Prometej s otoka Viševca«, Babajina »Breza«, Golikov »Imam dvije mame i dva tate«, Vrdoljakov »Kad čuješ zvona«, Papićeve »Lisice«, Hadžićev »Novinar«, Tadićev »Ritam zločina«, Šorakova »Ma-

la pljačka vlaka«, Schmidlov »Sokol ga nije volio...« samo su neki od hrvatskih filmova u kojima je Šovagović čudesnim talentom i impresivnom kreativnom energijom svaki lik učinio suputnikom u našim svakodnevnim životnim traganjima.

Na filmu je tumačio oko 65 uloga, a nastupio je i u kulturnim televizijskim serijama kao što su »Kuda idu divlje svinje«, »Prosjaci i sinovi«, »Velo misto«, »U registraturi«... gdje je uvijek osvrtao autentičnost lika, jednako uvjerljiv u glavnim i u epizodnim ulogama, u ulogama negativaca i heroja.

Godine 1977. objavljena je njegova knjiga »Glumčevi zapisi« u kojoj je posvetočio svoju spisateljsku darovitost, analizirajući sve upitnosti svoga umjetničkog izbora. Njegova drama »Sokol ga nije volio« (1982.) osamdesetih je godina privlačila gledatelje s pozornice Dramskog kazališta »Gavella«, a potom s filmskog platna u ekranizaciji Branka Schmidta.

Fabijan Šovagović bio je jedan od onih glumaca čiji se talent prepoznaje na prvi pogled, čija je karizma neupitna, čija je zadivljujuća energija jedinstvena u rasporedima hrvatskog teatra i filma. Svojom pojmom on je osvajao publiku, svaki put iznova prelazeći granice i pristajući na najrazličitije scenske rizike, bivajući uvijek nov i drugačiji, spreman na bezrezervnu igru ne samo s likom, pišćem, redateljem i gledateljem, već i s cijelim svijetom.

»Si su ga društveni sistemi bacali u parbole prezira i obožavanja. Ta ga kopije danas mimošla. Njegov je poziv i dalje ostao pjesnički.

Ostao je prvi pjesnikov suputnik i patnik, bio i ostao 'čuđenje u svijetu', zapisao je o glumcu Fabijan Šovagović u knjizi »Glumčevi zapisi«. Šovagovićeva glumačka čuđenja zauvijek će ostati upisana u teatarsku i filmsku sliku hrvatske kulture.

DUBRAVKA VRGOČ

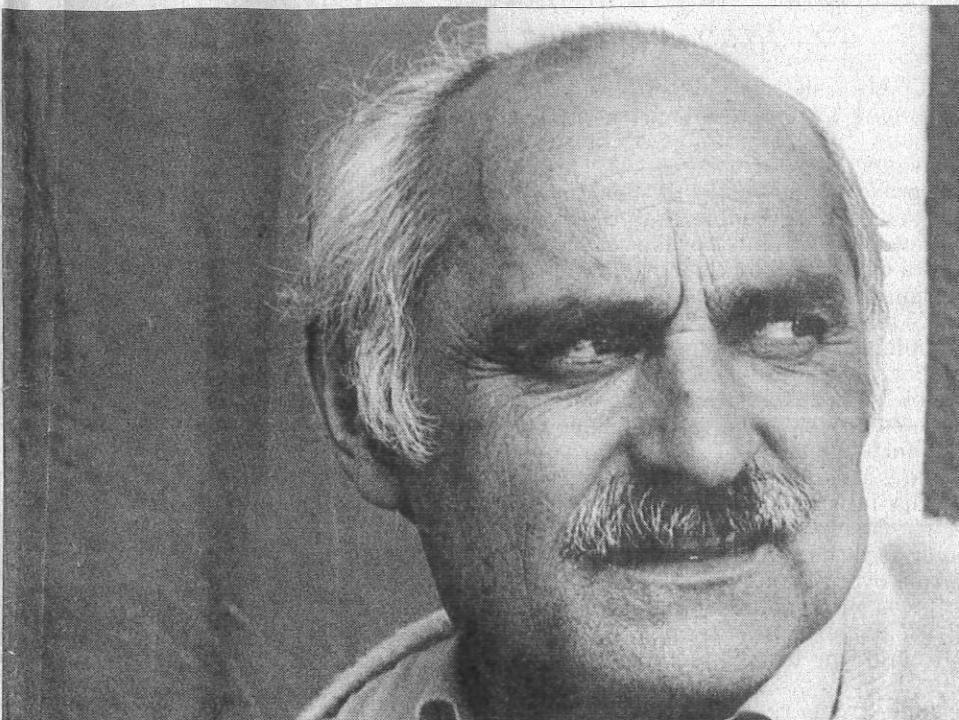
Pостоји ли na koncu godine neki događaj u našoj kulturi o kojem bi valjalo razgovarati, onda je to nesumnjivo drama Fabijana Šovagovića »Sokol ga nije volio«. Izvedba te drame, u izvanrednoj režiji Božidara Violića, pokrenula je lavinu publike i pitanja još od ožujka ove godine, ali bez značajnijih kritičkih raspletu u javnosti. U Šovagoviću inače imade nečeg od elementarne nepogode, te je posveta razumljiva zatečenost duhova koji godinama ispunjavaju jednu provincijsku križaljku teatra. (vodoravno: trendovi, okomito: aktualne licencije u kazalištu).

Što je to, onda, Šovagovićev »Sokol« unio u naš kazališni, i šire, kulturni trenutak? Nazvao bih to za ovu prigodu: pobuna glumca! Koje i kakvog glumca? Apsolutno me odbijaju mitološke prispolobe u razgovoru o toj temi, a još više popularna naklapanja o »tisuću lica«. Nemam, međutim, ništa protiv vraćanja tog estetičkog monstruma u termine koje nam je zavještala Helada, gdje su i započeli naša kultura i civilizacija. Histriona, dakle glumca, ne bih, međutim tražio na Olimpu ili Parnasu, nego u polisu, među demosom, ako se tako može reći. Glumac je eksperimentalno zamorče demokracije, te najveće pustolovine, a možda i najtragičnije priče, u povijesti. Njemu je zapalo da dokaže i vječno dokazuje temeljni postulat demokracije – postojanje Drugoga, u svoj punini njegove egzistencije, a ne u funkciji imperijalnog JA, oboruzanog otpočetka simplifikatorskim sistemima, koji su tog Drugog reducirali na ovaku ili onaku potrošnju. Glumac je branio njegov život, održavajući kroz krv i tamu stoljeća ideju dijaloga, ili ako hoćete, razgovora dvojice ravnopravnih. Prema tome, on nema tisuću lica, bez obzira na broj uloga, on tek uvijek iznova pokušava dokazati postojanje Drugoga, gradeći tako nikad završeni most između dvaju bića, most na kojem se dogodila sva drama historije. Fascinacija kazališta i dolazi upravo otuda što je to najdulji, ne samo estetički nego i društveni eksperiment u povijesti. Nije naodmet pripomenuti kako je glumac, osim u razdobljima velikog dramskog pjesništva, imao malo suradnika u tom poslu. Imajući od vremena uvijek samo sadašnjost, on je zapravo raspolagao istim trenutkom kao i goli život.

Šovagović – da se vratimo temi – nije na prvi pobunjeni glumac, ali je najradikalnije izložio svoje razloge. U teatru hijerarhije, koji se pretvorio u pogon za reciklažu dramske literature, u kojem je on bio tek Redateljev posrednik (Redateljevo JA isključivalo je Drugoga u ime sistema ideja, nazora ili tehnika), glumac je izgubio svoju demokratsku auru i pretvorio se u puki materijal za potrošnju na sceni. Od lutke ga je često razlikovalo jedino – stareњe. On, međutim, nije ostao gluh prema demokratskoj čežnji vremena, pronalazeći tisuće načina da mu krene u susret, prema publici koja jedina omogućuje njegov život. Bležao je iz institucije, lomatao se drumovima, gradeći mostobrane prema ljudima još neokovanim steznicima jedne sterilne kulture, s histrionskim zavežljajem u ruci. On i u nas cijelo jedno desetljeće, evo, obija provincialne pragove, dokazujući pred nepoznatom publikom Drugoga, sam svoj gospodar posjedujući napokon svoju sudbinu. Šo-

Pobuna glumca

U tekstu »Sokol ga nije volio« objavljenom u Vjesnikovom prilogu Sedam dana (broj 245) iz 1982. ugledni kolumnist Veselko Tenžera analizira i brani smisao kazališta na Šovin način

Pjesnikov suputnik i patnik: Fabijan Šovagović

vagović je čak napisao i svoju dramu, te u plodnom povratku Dramskom kazalištu »Gavella« i u susretu s jednim, lucidnim redateljem koji ga je razumio, pokrenuo onu spomenutu lavinu.

U nizu razloga velikom zanimanju vidim još jedan: nasuprot vladajućem dinarskom sindromu hrvatske kulture Šovagović je odgovorio panonskom ravnotežom. I to s kakvom logikom: nakon nezaboravnog Đuke Begovića, monodrame koju je igrao više stotina puta, on je posudio i njegovo prezime svojim junacima, gradeći jedan čudesni kontinuitet. Obitelj u ratu, sa starim Šimom na čelu, izgubljena negdje na dnu bivšeg mora, dok se ljudi dijele u beskraj, kao amebe. Ako pristanem uz jedne – kaže stari Šima – već su dvojica protiv mene. Usuprot ratu i diobama Šima pokušava kuburiti Razumom i to se pokazuje tragičnim. Pa-

rametar evropske civilizacije u Panoniji tragicno je mjerilo. Kronika nekoliko ratnih dana dobiva tako os s dva pola kojih se sve okreće: na jednoj strani Šima koji pokušava razumjeti, spasiti, izračunati, uravnotežiti, a na drugoj njegov Sokol, konj koji njišta nad ravnicom, s modrim plamenom iz nozdrva, kao iracionalna sila koja pati, raduje se, boluje i na kraju ubija. Sokol će kopitama raspaliti Šimu posred njegova razuma, izvršavajući neku metafizičku kaznu nad čovjekom koji je pokušao razumjeti povijest oko svojega kućnoga praga. On odlazi iz svijeta otkupa, karmina i svatova, istodobno, kao odsjaj u oku dječaka, pred kojim je kavez mobilnih sivih kulis (sjajna scenografija Drage Turine).

Tragika razuma i očinskih razloga, međutim, nije dana kao racionalna konstrukcija, nego na jedan posveru nov način u našem teatru: čuvstveno. Kao i sve male kulture koje svijet zamišljava ravnom ploču, na kojoj mali slijede velike, i mi smo poodavno oklevetali emocije, ostajući – slično privredi – uvijek u zaostaku jednu etapu u instaliranju novih (kazališnih) tehnologija. Krležinu paradigmu »panonsko blato« prevukli smo tankim slojem asfalta i započeli tužne balkanske hermetične igre u kojima lud svašta radi zbnjenjem. Čak i obični razgovori, da ne kažem intervjui, više su nalik na turobnu izmotanciju frajla Juce na francuskom, u kojima neki bandoglavi šupljoglavar opsjenjuje prostotu, nego civiliziranom izlaganju ideja i stajališta. I kad se takav još požali da nema odgovarajućih neprijatelja, ona je u najmanju ruku neskroman kad kao neprijatelje potcenjuje logiku, materinski jezik, prazne dvorane i sve one jedne panegiričare svojih dramskih kraljevina. Ali, vratimo se – čuvstvima. Lagani tempo Violićeve režije pretvara »Sokola« u prostor koji riječima omogućuje svojevrsnu jeku, a gestama neku izgubljenost u prostoru i vremenu. Plaća Nade Subotić, negdje iza kulisa, tamo gdje su odvajkada plakale majke, pomici dramski klimaks s onu stranu jezika, dohvativljiv jedino dubokim emocijama, u čijoj tami rat i smrt pletu znakove nedohvatne razumu. I čini se kako su upravo ta tuga i ti unutarnji grčevi, to neizrecivo prostranstvo potisnutih patnji u svakom čovjeku, bili podlogom na kojim je odjeknula izvedba Šovagovićeve drame. Kao da su upravo čuvstva podjednako nedostajala i čovjeku i teatru. Pravi glumac to je morao osjetiti, a bio je hrabar da to i izrazi.